

Závěr

Činnost maďarské reformované inteligence v českých zemích na počátku národního obrození náleží k nejvýznačnějším kapitolám česko-maďarských styků v uvedeném období. Její význam spočívá v tom, že tvoří součást vztahů českého a maďarského národního hnutí v jejich lidové základně a přispívá k objasnění mnoha důležitých otázek z problematiky českého národního obrození, zejména otázky poměru lidu a inteligence a jejich aktivní účasti v obrozenském procesu. Historicky správné posouzení činnosti maďarské reformované inteligence v českých zemích je nemyslitelné bez rozboru negativní úlohy reformovaných církví v Čechách a na Moravě po vydání tolerančního patentu. Reformované církve sloužily jako celek feudálnímu řádu a pomáhaly vládnoucím třídám ideologicky ovládat vykořisťované pracující masy. S postupným prosazováním této základní funkce slábl odpor feudálních vrchností a státních úřadů vůči tolerovaným církvím a měnil se v aktivní podporu. K organizačnímu vybudování a hmotnému zajištění reformovaných církví v českých zemích přispěla značnou měrou reformovaná církev v Uhrách; její vedoucí představitel z řad církevní hierarchie a magnátské šlechty (zvláště jmenujme superintendenta Szalaye) se od počátku snažili o to, aby české reformované církve plnily úspěšně svůj základní úkol: ideologicky podporovat feudální řád.

Při hodnocení maďarské reformované inteligence v českých zemích třeba pečlivě odlišovat ideologicky škodlivé působení reformované církve jako náboženské instituce od činnosti pokrokových jedinců v jejich řadách. Samotný kalvinismus nutno vždy hodnotit jako historický jev. Vznikl v měšťanských kruzích ve Švýcarsku a největšího rozšíření nabyl v buržoazních zemích západní Evropy; tato skutečnost dodnes živí teorie o kalvinismu jako atributu kapitalismu. V době svého vzniku měl kalvinismus relativně pokrokový charakter, postupně však přecházel na pozice vládnoucích tříd, např. v Uhrách na sklonku 18. stol. sloužil v podstatě feudálnímu řádu. Vzhledem k tomu, že hlavní centra kalvinismu byla v buržoazně vyspělých zemích Holandsku a Švýcarsku, zprostředkoval kalvinismus uherským reformovaným také některé pokrokové buržoazní ideje, což mělo mimo jiné vliv i na jejich účast v jakobinském hnutí. Ne náhodou nacházíme možné spoje s maďarskými jakobíny v českých zemích mezi uherskou reformovanou inteligencí v okolí Michala Blažka.

Maďarští reformovaní pastoři a učitelé se dostali u nás do úzkého styku s českým lidem a s procesem českého národního obrození a museli zaujmout určitý postoj ke konkrétní společenské situaci, kterou zde našli. Šlo tu o setkání příslušníků inteligence cizího národa s naším národním hnutím a jeho realizací v lidovém prostředí. Na základě rozboru této problematiky jsem došel k těmto závěrům:

1. Část maďarské reformované inteligence, ať už původu lidového či členů

nižší uherské šlechty, jejichž osud se často sociálním postavením nelišil od poddaných, se zbavila vlivem pokrokových buržoazních idejí a českého lidového prostředí feudálních předsudků vyplývajících z jejího původu či profesionálního poslání v církevních službách a sympatizovala anebo se aktivně ztotožňovala s antifeudálními snahami českého lidu.

2. Část maďarské reformované inteligence, většinou stoupenci maďarského národního hnutí, s níž se seznámili zejména na maďarských kalvínských vysokých školách v Šarišském Potoku a Debrecíně, nejvýznačnějších centrech maďarské vzdělanosti na sklonku 18. a v první polovině 19. stol., se sblížila s národním hnutím českým, ztotožnila se s programem lidov ýchovné osvětové práce, usku tečňované našimi lidovými buditeli, a podílela se dokonce i na rozvoji české obrozenské literatury. Jejím nejvýznačnějším činem na poli kulturně osvětové práce mezi našim lidem byla zásluha o výchovu české obrozenské inteligence lidového původu na uherských reformovaných školách v Debrecíně, Šarišském Potoku, Pápě, Kecskemétu, Nagykovács aj., kde se tato inteligence mohla seznámit s pokrokovými buržoazními idejemi. Není možné nadále při úvahách o významu cizích škol pro českou obrozenskou inteligenci počítat jenom s luteránskými školami na Slovensku a evangelickými universitami v Německu, ale bude nutno přiznat důležitou roli také kalvínskému školství maďarskému.

Tyto hlavní závěry přispívají dílčím způsobem i k formulaci určitých širších soudů zásadní povahy: jedním z nejdůležitějších jevů vedoucích k hlubšímu objasnění českého národního obrození je poměr lidu a inteligence v obrozenském procesu a jejich podíl na rozvoji českého národního hnutí a české obrozenské kultury. Dialektické chápání vztahu lidu a inteligence za obrození vede k poznání aktivní úlohy lidu, jeho vlivu na činnost české obrozenské inteligence, který se projevil ve společenské radikalizaci této inteligence a její víceméně vědomé službě antifeudálnímu boji českých poddaných, vede i k vymezení jejich zásluh o kulturně osvětové povznesení lidových vrstev ve smyslu potřeb českého národního obrození. Lze tu právem hovořit o spolupůsobení lidu a inteligence při vytváření české obrozenské kultury i celkového ideového programu českého národního hnutí. Z tohoto hlediska má činnost maďarské reformované inteligence v českých zemích na sklonku 18. a počátku 19. stol. pro české národní obrození nesporný význam a tvoří důležitou kapitolu také ve vzájemných vztazích česko-maďarských.